

Valida Repovac-Pašić

**LIBERALNA TEORIJA MANJINSKIH PRAVA U
FILOZOFIJI WILLA KYMLICKE**

**A LIBERAL THEORY OF MINORITY RIGHTS IN WILL
KYMICKA'S THOUGHT**

Sažetak

U ovoj studiji ponudili smo neke stavove Willa Kymlicke čija filozofija između ostalog nudi liberalnu teoriju manjinskih prava. Ostajući u okviru liberalne tradicije, on nastoji da odbrani i razvije liberalno viđenje prava, kako individualnih tako i zajednice. S druge strane, značajna je po tome što elaborira veoma jake argumente u korist manjinskih prava, te pokušava da pomiri grupna i individualna prava. Kymlicka tvrdi da se diferencirana grupna prava oslanjaju na individualne slobode i autonomiju, stoga je logično da mogu biti izvedena iz Rawlsove egalitarne teorije pravde. Ova teza podržava politički liberalizam kao jedini odgovarajući teorijski i politički pristup koji prilagođava raznovrsne kulturalne razlike grupa i garantira određena za grupu specifična prava. Okvir liberalne pravde je najprikladniji za otvaranje međukulturalnog dijaloga i za potvrdu kulturalnog članstva. Zaštita diferenciranih grupnih prava je nužna pretpostavka za koegzistenciju kulturalne raznolikosti i zapravo unaprjeđuje individualnu slobodu, autonomiju i jednakost svih članova društva.

Ključne riječi: prava manjina, diferencirana grupna prava, kulturalno članstvo, osoba i društvo, individua – zajednica, liberalna teorija, multikulturalizam, multikulturalno građanstvo

Summary

This review presents some aspects of Will Kymlicka's philosophy, which proposes, among other, a liberal theory of minority rights. Remaining within the framework of liberal tradition, he tries to defend and develop a liberal view of rights, both individual and those of the society. On the other hand, it is significant because it provides very strong arguments in favor of minority rights, and attempts to reconcile group and individual rights. Kymlicka asserts that group-differentiated rights rely heavily on individual freedom and autonomy, and that therefore they logically could be derived from Rawls' egalitarian theory of justice. This thesis supports political liberalism as the only appropriate theoretical and political approach to accommodating various groups' cultural differences and endorsing certain group-specific rights. The framework of liberal justice is the most suitable for the opening of cross-cultural dialogue and for the approval of cultural membership. The provision of group-differentiated rights is a necessary precondition for coexistence of cultural differences and in fact promotes individual freedom, autonomy and equality of all members of society.

Key words: *minority rights, group-differentiated rights, cultural membership, the self and a society, individual-community, liberal theory, multiculturalism, multicultural citizenship*

Kymlickina teorija manjinskih prava zasnovana je na liberalnim principima o primatu sloboda i autonomije individue nad društvom. Iskorak van liberalnih okvira postiže tezom da su individualna autonomija i sloboda čvrsto povezane i čak razvijene kroz kulturalni i društveni milje. Prema Kymlicki, kulturalno članstvo – pripadanje, predstavlja elementarni uvjet za utemeljenje liberalnog društva. Značaj kulturalnog članstva bi trebao biti bezrezervno priznat. U političkoj zajednici utemeljenoj na kulturalnom članstvu individue se smatraju članovima određene kulturalne zajednice, te je to njihovo dobro.¹ Iz toga slijedi teza da su manjinska prava neophodna za

¹ W. Kymlicka, *Liberalism, Community and Culture*, Oxford, 1989, str. 162.

one grupe čije je kulturalno članstvo ugroženo od strane većinske i dominantne kulture. Kymlickina intencija je da dokaže da individualno članstvo u kulturalnoj zajednici uvjetuje distribuciju dobiti i tereta o kojima govori liberalna teorija pravde.² Argument koji nam Kymlicka nudi u korist potvrde diferenciranih grupnih prava je neupitna veza individualne autonomije i kulturalnog članstva. Pored toga, kulturalno članstvo obogaćuje individuu spektrom alternativa, te zaslužuje detaljniju analizu u okviru liberalne teorije pravde.

Kymlicka nastoji da svojom teorijom dokaže pretjeranost i prevaziđenost liberalno-komunitarne debate koja u svojoj srži ima individualno-društvenu dihotomiju. Istovremeno, osiguravajući mjesto za diferencirana grupna prava u okviru liberalne teorije, Kymlicka osporava one kritičare liberalizma koji ga smatraju suviše atomističkom i individualističkom teorijom, neadekvatnom za promociju i unaprjeđenje prava manjina. Kraj liberalno-komunitarnih neslaganja je moguć u onom trenutku kada jasno definiramo već postojeće veze između osobe/bića i zajednice.

„Osoba/biće“ i „dobro“

Temeljna obilježja pripisana liberalnoj teoriji spram relacije osoba/biće – društvo su sljedeća: da individue vode svoj život iznutra i da su slobodne da promišljeno preispituju i unaprjeđuju svoja vjerovanja, poglede i opredjeljenja. Ljudska bića posjeduju moć rasuđivanja koja im pomaže da pronađu najdjelotvornije načine za ostvarenje definiranih ciljeva³; da su sva ljudska bića sposobna da definiraju, propituju i odbacuju vlastite moralne poglede i vrijednosti. Iako individue imaju primat nad društvom, one su ipak, prema Kymlicki, značajno ovisne o društvenim okolnostima. Njihovi interesi i uvjerenja se mijenjaju vremenom zahvaljujući svijetu u kojem se nalaze.

Kymlicka odbacuje isključivu komunitarnu društvenu tezu da individue moraju biti smještene u društveni kontekst. Odbijajući

² Ibid., str. 162.

³ W. Kymlicka, 1989, str. 17.

fundamentalnu “ukotvljenost” individue u pore društva, on priznaje da društvo ipak jeste važan kontekst iz kojeg autonomno ljudsko biće crpi elemente i mehanizme za ostvarenje vlastitih dobara i svrha. Društveno oblikovanje naših interesa jeste relevantno za našu egzistenciju, ali i u skladu s individualnom slobodom na izbor.⁴ Argumentacija koju Kymlicka nudi kada analizira ovisnost individue o društvu je da ako razmatramo individualna vjerovanja/uvjerenja kao pred/izvan društvene vrijednosti, utvrđene a priori društvenim okolnostima, mi ne možemo promovirati tradicionalne liberalne principe slobode svijesti, govora, obrazovanja i samo-obrazovanja. To je nešto što individue crpe iz društva kao takvog i na osnovu toga kreiraju i preispituju svoj karakter i ono što je zaista vrijedno.⁵ Prema tome, društveni ambijent nije intrinzičan/imanentan, niti je aprioran ljudskom biću. Individua je autonomna, slobodna, jednaka, i ima potrebu za kulturom radi propitivanja vlastitih koncepata i ciljeva. Različiti kulturalni aspekti pružaju priliku da individue izaberu i formiraju vlastite vizije o tome kako voditi dobar život. Postulat da individua ima mogućnost da slobodno bira i slijedi vlastita vjerovanja je nosivi stup liberalne pravde.

Individualno-društvena dihotomija

Debata o relaciji individua – zajednica zaokupljala je teoretičare liberalizma i rezultirala zadovoljenjem i ograničavanjem na univerzalna i neotuđiva individualna prava i slobode (civilna i politička prava), dok su zahtjevi grupa za pozitivnim kolektivnim pravima ostali zanemareni. Tradicionalni liberalni teoretičari su definirali da su grupna prava ili najbolje primjenjiva kroz individualna prava ili pak kao negativna grupna prava (na slobodu od progona, diskriminacije, ugnjetavanja, segregacije itd.).⁶

Liberalna distinkcija države od društva omogućava da građanstvo i članovi političke zajednice budu isključivo u funkciji

⁴ W. Kymlicka, 1989, str. 9-19, W. Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford, 1995, str. 90-93.

⁵ W. Kymlicka, 1989, str. 17.

⁶ W. Kymlicka, 1995, str. 49-58.

individualne volje i izbora, što je Rawlsovo egalitarno stanovište koje promovira državu „dobročudnog-nemara“ ili „slijepu za razlike“ prema kolektivnim društvenim praksama. Liberalna država je tako etnokulturalno neutralna politička zajednica. Sljedbenici egalitarizma tvrde da vrline kao tolerancija, razumnost, pravednost transcendiraju sve različitosti. Tako liberalizam odvaja državu od kulture na isti način na koji to radi s državom i religijom. Politički liberalizam zasnovan na premisama jednakosti i pravde tako je indiferentan i slijep za različite kulture i etničke identitete.⁷

Kymlicka dekonstruira ideju države “slijepe za razlike” ne da bi dokazao da su grupna prava iznad individualnih, nego da bi sjedinio obje vrste prava u preoblikovanom odnosu individua – društvo konceptom multikulturalnog građanstva (multicultural citizenship). Teze da samo putem priznanja i institucionalizacije diferenciranih grupnih prava individualne slobode mogu biti osigurane⁸ argumentirane su na sljedeći način: zaštita pozitivnih prava manjina rijetko se kosi ili je ograničavajuća za druge slobode/prava; individualna prava i grupna prava su uzajamno konstituirajuća zahvaljujući društvenom kontaktu i kulturi koja ljudskim bićima daje značenje i opravdanost.

Kymlickina teorija predlaže potpuno novo uređenje između individua, zajednice i države na način da je zajednica medij kroz koji individue realiziraju vlastite potencijale. Individue ne žive u izolaciji, niti samo na tržištu, nego u zajednici koja čini važnu komponentu identiteta i krucijalan kontekst.

Diferencirana grupna prava

Teoretičari komunitarizma kritiziraju liberalne teoretičare da ne poklanjaju dovoljnu pažnju mjeri u kojoj individua vodi osmišljen život kao dio života zajednice. Prema njima, problem s liberalizmom nije akcent na univerzalizmu, društvenoj jednakosti ili pravdi, nego je primat dat individualizmu. Komunitaristi dovode

⁷ W. Kymlicka, *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*, Oxford, 2002, str. 343-347, W. Kymlicka, 1989, str. 162-178.

⁸ W. Kymlicka, 1995, str. 152-158.

u pitanje liberalnu indolentnost prema činjenici da su sloboda i blagostanje jedino mogući unutar zajednice. Za prve su grupni interesi usko vezani s individualnim, a država „slijepa za razlike“ je opasna i negira pravo na samoodređenje i identitet grupe (nacionalni, etnokulturalni), forsirajući tako ljude na homogeni kontekst. Prema komunitaristima, liberali pogrešno tumače pojam ljudskog bića i njegove procese samoodređenja, te tvrde da je ljudsko biće definirano svojim društvenim ulogama koje stječe kroz “ukotvljenost” u društveni kontekst. Samoodređenje se, prema njima, izražava kroz društvene uloge, prije nego izvan njih. Liberalna postulacija da je “ukotvljeno” biće neovisno o društvenim okolnostima, kao i negiranje diferenciranih grupnih prava, dovodi do marginalizacije grupa (ili kako ih Kymlicka naziva manjinskih kultura) prisiljenih prihvatiti strane forme hegemonijske i dominantne kulture. Za komunitariste egalitarno društvo je nehumano, diskriminacijsko i nefer prema manjinskim skupinama, čije identitete potiskuje.

Will Kymlicka pravi kompromis između komunitarizma i liberalne pozicije predlažući treći put – liberalnu teoriju manjinskih ili diferenciranih grupnih prava, dobro argumentiranu, koja nudi solucije za savremene političke probleme (izgradnja nacionalne države, potiskivanje identiteta, uspon nacionalizma itd.). Bitno je naglasiti da Kymlicka pokušava (ne baš uspješno) napraviti razliku između kolektivnih prava i diferenciranih grupnih prava. Nerazumijevanje ova dva pojma je jedan od povoda liberalno-komunitarne debate.⁹ Propust da se jasno definiraju kolektivna prava u odnosu na grupna prava doveo je do konfrontacije individualnih i grupnih prava. Značenje kolektivnih prava je mnogo šire i podrazumijeva interese šire zajednice.¹⁰ Dok kolektivna prava mogu biti u sukobu s individualnim pravima, diferencirana grupna prava su prava članova (individua) određene grupe. Samim tim su konzistentna sa individualnim pravima.¹¹ Važno je primijetiti da određena grupna prava ne pripadaju samo nacionalnim ili etničkim skupinama, nego čine važan dio prava individua koje pripadaju

⁹ W. Kymlicka, 1995, str. 45-48.

¹⁰ Ibid., str. 45.

¹¹ Ibid., str. 45.

spomenutim grupama.¹² Interesi članova zajednice koji čine etničku većinu su adekvatno zaštićeni kroz njihova individualna ljudska prava (imaju svoju državu, jezik koji je oficijelni). Suprotno tome, ugrožene grupe imaju interes za preciznom definicijom diferenciranih grupnih prava, kao što su prava na kolektivna kulturna dobra, prava reprezentacije, pravo na jezik, praznike, tradicionalnu odjeću itd., te njihovu promociju.¹³

Kymlickina liberalna teorija manjinskih prava odnosi se na zaštitu grupnih interesa u široj zajednici i njihovih fundamentalnih interesa u savremenim okolnostima. Promocija manjinskih prava potvrđuje priznanje njihove kulture i prava na članstvo u toj kulturi, mogućnost na slobodno samoodređenje i očuvanje njihovog identiteta. Da zaključimo, diferencirana grupna prava ovdje nisu puko svedena na individualna prava, ona su neka vrsta njihove nadgradnje. Diferencirana grupna prava predstavljaju utemeljene vrijednosti od interesa za individuu i njihovo priznavanje je jedan od mehanizama da se zaštite individualni interesi. Ovo je doručena i unaprijeđena egalitaristička teorija koja uključuje univerzalna prava individua u multikulturalnoj državi i diferencirana grupna prava neophodna za jednak tretman manjinskih kultura.

Izvori kulturalne raznolikosti

Prema Kymlicki, država može biti multikulturalna ako njeni članovi pripadaju različitim historijski utemeljenim nacijama (tzv. multinacionalna država) ili polietnička država ako u njoj žive imigrantske grupe koje su emigrirale iz drugih država i nacija. Autor koristi pojam multikulturalan da bi opisao nešto što proistječe iz nacionalne i etničke raznolikosti, te govori o dva najčešća tipa etnokulturalnih grupa – o nacionalnim manjinama u multinacionalnim državama i etničkim grupama u polietničkim državama.

¹² Ibid., str. 97.

¹³ Ibid., str. 31, 45-48, 114-115.

a. Nacionalne manjine

Nacionalne manjine su grupe koje imaju dio zajedničke ili zajedničku historiju, zajednicu, teritoriju, jezik i kulturu. Nacionalne manjine mogu postati manjinom protiv njihove volje putem osvajanja, kolonizacije, ili ekspanzije, ili mogu postati manjinom uz njihovu volju u okviru dogovorene federacije s drugom ili više nacija. Razlikuju se dvije grupe nacionalnih manjina: „poddržavne nacije“ i „autohtono stanovništvo“. Poddržavne nacije posjedovale su vlastitu političku zajednicu u prošlosti, ali su vremenom nevoljno bile inkorporirane (osvajanjem, raspadom imperija) u širu zajednicu. Njihov cilj je nacionalna re/izgradnja i kreiranje nezavisne nacionalne države u kojoj bi postali većina.¹⁴ Određene multinacionalne države su kreirane na dobrovoljnim osnovama kao rezultat ugovora između nacionalnih grupa o formiranju federacije.

Autohtoni narodi predstavljaju drugu kategoriju nacionalnih manjina inkorporiranih u veće države bez njihovog pristanka ili sporazuma. Razlika između „poddržavnih nacija“ i „autohtonih naroda“ sastoji se u različitim zahtjevima koje oni postavljaju široj zajednici. Poddržavne nacije obično zahtijevaju političku, ekonomsku i društvenu autonomiju, prekranje unutarnjih granica, samoupravu i vlastite institucije. Općenito, njihovi zahtjevi su i upotreba vlastitog jezika u javnom prostoru (na sudovima, u političkim i zakonodavnim institucijama), očuvanje njihovih škola (vlastiti obrazovni kurikulum), mediji, ukratko da očuvaju i njeguju vlastitu kulturu.¹⁵ S druge strane, autohtono stanovništvo obično zahtijeva pravo na očuvanje svoje zemlje, tradicionalnih običaja i vjerovanja (practiciranje religije, plemenskih običaja, mitova, pogleda na svijet itd.).

Fundamentalni zahtjev nacionalnih manjina je pravo na samoupravu dodijeljeno od države kroz zakonodavnu regulativu ili ustav, ili pravo na političku reprezentaciju. Samouprava podrazumijeva različite forme političke i teritorijalne autonomije, podjelu moći

¹⁴ W. Kymlicka, M. Opalski, (Ed.), *Can Liberal Pluralism be exported? Western Political Theory and Ethnic relations in Eastern Europe*, Oxford, 2001, str. 24.

¹⁵ W. Kymlicka, 2002, str. 348-352.

između centralne vlade i lokalnih jedinica. Politička autonomija je veoma bitna za nacionalne manjine jer garantira kontrolu nad određenim teritorijem, očuvanje kulture i drugih bitnih obilježja jedne nacije.¹⁶ Drugi mogući način za prilagođavanje kulturalnih različitosti kroz samoupravu je federalizam. Federalizam podrazumijeva ustavnu moć nacionalne manjine u određenoj regiji, entitetu, kreiranje javnih institucija kao što je regionalna vlada, sudovi, škole, univerziteti itd. Kymlicka uvjerava da pravo na samoupravu treba biti priznato na permanentnoj osnovi i da je ono inherentno pravo nacionalnih manjina. Naravno, uvijek postoji mogućnost secesije nacionalne manjine. Ove grupe mogu odlučiti da se otcijepi, i u nekim slučajevima je to jedina solucija. U drugim, pak, moguće je prilagoditi prava nacionalnih manjina kroz kombinaciju samouprave i prava na političku reprezentaciju.¹⁷

b. Polietnička prava

Kulturalne etničke manjine posljedica su individualnih ili familijarnih imigracija iz različitih nacija. Spomenute manjine nastaju tako što emigriraju u slobodnija demokratska društva, u potrazi za boljim životom (posao, više obrazovanje, zdravstvena skrb itd.) i da u konačnici postanu građani te zemlje. Tako su pretežni razlozi emigracije ekonomske i političke prirode. Imigranti nisu u poziciji da uspostave izvornu kulturu imajući u vidu da su dobrovoljno imigrirali u novu zajednicu i da su teritorijalno raspršeni u veoma male grupe. Etnokulturalne grupe su, prema Kymlicki, onda primorane na integraciju u novo društvo. Treba primijetiti da Kymlicka sam ne zahtijeva permanentna grupna prava za one grupe koje su dobrovoljno imigrirale.

Prava koja su dodijeljena imigrantskim grupama nazivaju se polietnička prava (etničke grupe u polietničkim državama) i to su prava na očuvanje nekih od etničkih naslijeđa (hrana, odjeća, praznici, religija, asocijacije), izuzeće od nekih pravila i zakona koji mogu povrijediti njihovo prakticiranje religije, javno finansiranje

¹⁶ W. Kymlicka, 1995, str. 27-30.

¹⁷ Ibid., str. 10-33.

kulturnih praksi. Postoje i dvije kategorije imigranata – legalnih, koji su dobili državljanstvo, i ilegalnih, koji nemaju šanse da postanu građanima te zemlje. Ove druge, kojima je integracija u većinsku zajednicu onemogućena, Kymlicka naziva *metics*.¹⁸

Iskustva pokazuju da se u većini slučajeva imigranti dobrovoljno asimiliraju u novo matično društvo, poštujući imigracijsku politiku. Postavlja se onda pitanje – zbog čega zahtjev za polietničkim pravima? Prema Kymlicki, polietnička prava su potrebna za redefiniciju multikulturalne imigracijske politike, ili drugim riječima za osiguranje pravedne integracije. Polietnička prava garantiraju imigrantima njegovanje tradicije i etničkog naslijeđa, i u isto vrijeme pravedno integriranje u novu oficijelnu društvenu kulturu (*societal culture*). U krajnjem slučaju, ona garantiraju slobodu etničkih posebnosti, otklanjaju strah, predrasude i diskriminaciju.¹⁹ Analizirajući etnička prava, Kymlicka poziva na politike koje će dokinuti rasizam i diskriminaciju.

Ključni argumenti za promociju manjinskih prava

Argument jednakosti je prvi argument koji Kymlicka koristi da opravda koncept priznanja diferenciranih grupnih prava u liberalnim društvima. Istinska jednakost je neophodna za mirnu koegzistenciju različitih kultura i tradicija. Posebna zaštita određenih prava manjina znači promociju izvorne jednakosti. Prema autoru, egalitaristički ideal etnokulturalne neutralnosti je nemoguć i bez utemeljenja. Država se ne uzdržava od odlučivanja koja nacionalna ili etnička grupa će biti protežirana ili podržana sve dok omogućava većinskim nacijama supstancijalnu i ustavnu moć zaštite političkih interesa i očuvanja vlastitog kulturnog naslijeđa i društvene kulture.²⁰

Drugi argument za priznanje kolektivnih prava su historijski sporazumi. Pod tim se misli na historijske ugovore, forme federacije, različite ugovore koji se tiču granica, korištenja jezika u javnom životu itd. Ovaj argument je bitan kada imamo slučaj nacionalnih

¹⁸ W. Kymlicka, 2002, str. 352-355, 357-359.

¹⁹ W. Kymlicka, 1995, str. 31.

²⁰ Ibid., str. 108-115.

manjina koje tvrde da su njihova prava ignorirana ili nekonzistentna, i predstavljaju suplement prvom argumentu. S druge strane, nema značaja za etničke grupe, s tim da je njihova imigracija tretirana kao dobrovoljni izbor.²¹

Kulturalni diverzitet je treći princip korišten da se odbrani diskurs o posebnim manjinskim pravima. Kada govori o pojmu diverziteta, Kymlicka je svjestan činjenice da nacionalne manjine često rade malo na tome da doprinesu i povećaju diverzitet u okvirima šire zajednice. Nekada se uočava i težnja ka njegovom minimiziranju. Argument kulturalnog diverziteta je veoma važan za koncept multikulturalizma jer govori o prilagodbi kulturalnih različitosti manjinskih grupa i o tome kako šira zajednica može profitirati od diferenciranih grupnih prava.²² Ovaj princip se više odnosi na polietnička prava.²³

No, primjetni su problemi i propusti u Kymlickinoj teoriji manjinskih prava. Priznavanje grupnih prava riskira pozitivnu diskriminaciju kada promoviranje kulturalnih različitosti poprimi dezintegrativni poticaj. Drugi problem je taj da nam Kymlicka ne daje jasnu definiciju kolektivnih prava te ostavlja otvorenim pitanje manipulacije tom definicijom od strane većinske ali i manjinske skupine. Kymlickina analiza problematike manjinskih nacija ili etničkih grupa u širim zajednicama se na momente doima veoma površnom. I sam na kraju priznaje da zajednički identitet unutar nacionalne države predstavlja veoma kompleksno pitanje koje je savremena bolest većine multinacionalnih i polietničkih država i za koje teorija nema potpune odgovore.²⁴

Pitanje neliberalnih kultura

Postoji još dosta problema u teoriji multikulturalnog građanstva i promocije posebnih prava u otvorenim demokratskim društvima. Najprije, Kymlicka izostavlja perspektive i prava drugih nemoćnih

²¹ Ibid., str. 116-120.

²² Ibid., str. 121.

²³ Ibid., str. 123.

²⁴ W. Kymlicka, M. Opalski, (Ed.), (2001), str. 16-23, 26-31.

i ugroženih grupa (prava žena, homoseksualaca, hendikepiranih osoba, izbjeglica).²⁵ Raspravljajući u korist diferenciranih grupnih prava, on propušta da razmatra druge vrste nejednakosti (npr. između spolova) u okviru pojedine grupe. Također nam ne nudi odgovore na pitanje šta je s onima koji su manje moćni i ugroženi unutar vlastite konzervativne zajednice, često iznimno nepravedne.²⁶ Kymlicka se fokusira na promociju kulturalnih raznolikosti etničkih grupa i nacionalnih manjina te njegov koncept multikulturalizma možemo prepoznati u najužem mogućem smislu. Kymlicka priznaje da se mnogi primjeri u svijetu ne uklapaju u njegovu teoriju (primjer jugoistočne Evrope) pa kaže da svaka manjina zaslužuje posebnu analizu i pristup. Također, svaka grupa promatrana u svjetlu Kymlickine teorije može zahtijevati različite tretmane u cilju prezerviranja vlastitog identiteta i egzistencije. Naprimjer, Afroamerikanci u SAD-u ne spadaju ni u izbjeglice ni u izolacionističke etnoreligijske grupe. Nisu ni dobrovoljni imigranti ni nacionalne manjine. Bore se za fer integraciju u američko društvo i zahtijevaju priznanje osnovnih individualnih prava.²⁷ Primjer izbjeglica također u ovoj teoriji nije razriješen. Izbjeglice napuštaju svoje kulture i zemlje bez svoje volje i često se ne žele integrirati u novu zajednicu u nadi da će se jednog dana vratiti u zemlju porijekla.²⁸ Slučaj izolacionističkih etnoreligijskih grupa također ostaje maglovit u ovoj teoriji. To su grupe koje insistiraju da budu izolirane od modernog načina života i prezerviraju neliberalne običaje odbijajući da učestvuju u svakodnevnom životu šire zajednice (obrazovanje, služenje vojske, rad u vladi itd.).²⁹ Štaviše, kao paradoks, ove etnoreligijske sekte su tolerirane unutar zapadnih demokratija. Postavlja se pitanje koje su liberalne restrikcije i odgovori prema neliberalnim kulturama u slučajevima kada one ugrožavaju prava individua unutar vlastite grupe u cilju očuvanja tradicionalnih običaja i praksi? Ovaj problem se često odnosi na prava žena u konzervativnim

²⁵ W. Kymlicka, 2002, str. 327-336, 348-349.

²⁶ Okin, Moller Susan, *Is Multiculturalism Bad for Women?*, str. 3-7. <http://bostonreview.mit.edu/BR22.5/okin.html>

²⁷ W. Kymlicka, M. Oplaski, (Ed.), 2001, str. 45-47.

²⁸ W. Kymlicka, 1995, str. 98.

²⁹ W. Kymlicka, M. Oplaski, (Ed.), 2001, str. 37-39.

patrijarhalnim društvima. Mnogo je primjera nejednakosti spolova koji pokazuju da su ženska individualna prava ugrožena tradicionalnim moralnim pogledima njihovih vlastitih grupa. Da li tako diferencirana grupna prava idu u korist moćnih konzervativnih članova neliberalne zajednice? Problem neliberalnih kultura je veoma važna diskusija u diskursu multikulturalnog građanstva koju Kymlicka nažalost nije uspio razriješiti u potpunosti.

Multikulturalno građanstvo

Politička teorija multikulturalnog građanstva počiva na liberalnoj tradiciji individualnih prava nastojeći da uključi posebna grupna prava u okviru njih. Fokusira se na dva savremena problema: multikulturalizam i grupna prava u modernim liberalnim demokratskim društvima. Teorija raspravlja kulturalne, etničke, rasne raznolikosti društva i kao direktne posljedice savremenog procesa globalizacije koja pospješuje povezanost različitih kultura i društava. Potrebno je naglasiti da su savremeni integracijski procesi doprinijeli reaktualiziranju pitanja etniciteta, identiteta i prava kao centralnih političkih, društvenih i kulturalnih problema našeg vremena. Koncept multikulturalnog građanstva uključuje pojmove individue, društva, samoodređenja i kulture. U isto vrijeme obuhvata vrijednosti kao što su sloboda, pravda, svrsishodan život i slično.³⁰

Autor u svojoj teoriji pokušava klasificirati pitanje odnosa autonomne individue i društva, te odnosa određene grupe i društva u cijelosti. Želi da identificira kako mi kao individue i članovi različitih etničkih i kulturalnih grupa i društava komuniciramo jedni s drugima. Adresirajući pitanje manjina i diferenciranih grupnih prava, ova teorija nastoji da eliminiira predrasude i zablude koje imamo jedni o drugima. Kymlicka tvrdi da država ne može biti odvojena od društvenih kultura i da je često aktivno uključena u reprodukciju određenih ideala te da očekuje od članova da te ideale prate i poštuju.

³⁰ B. Parekh, *A Theory of Justice*, Cambridge, 2000, str. 99-109.

Literatura

1. Kymlicka, Will, *Liberalism, Community and Culture*, Oxford, Clarendon Press, 1989.
2. Kymlicka, Will, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford, Oxford University Press, 1995.
3. Kymlicka, Will, *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2002.
4. Kymlicka, Will, Opalski Magda, (Ed.), *Can Liberal Pluralism be exported? Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2001.
5. Kymlicka, Will, (Ed.), *The Rights of Minority Cultures*, Oxford, Oxford University Press, 2000.
6. Parekh, Bhikhu, *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*, London, MACMILLAN PRESS LTD, 2000.
7. Rawls, John, *A Theory of Justice*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1971.
8. Okin, Moller Susan, *Is Multiculturalism Bad for Women?* <http://bostonreview.mit.edu/BR22.5/okin.html>
9. Kymlicka, Will, *A Response to Susan Okin's "Is Multiculturalism Bad for Women"*, <http://bostonreview.mit.edu/BR 22.5/Kymlicka.html>